

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥΠΟΛΗ, 69 100 ΚΟΜΟΤΗΝΗ
Τηλ: 25310 - 39932
Email:

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΤΕΡΜΑ ΓΑΤΡ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ
ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 16341 ΑΤΤΙΚΗΣ
Τηλ: 210
Email:

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Σχολή Κλασικών & Ανθρωπιστικών Σπουδών
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας
Δ.Π.Μ.Σ.: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε και Ειδική Αγωγή - Ψυχοπαιδαγωγική της
Ένταξης»

Διπλωματική Εργασία
« Εικαστικά σε άτομα με αυτισμό »

Φοιτήτρια: Μπουρνούδη Ασημένια

Α.Μ.: 485

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Συριοπούλου Χριστίνα

Κομοτηνή 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα θέματα επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης είναι διαδεδομένα μεταξύ εκείνων που εμπίπτουν στην κατηγορία των διαταραχών του φάσματος του αυτισμού. Η λεκτική επικοινωνία είναι συχνά μια πρόκληση, με ορισμένα άτομα να δυσκολεύονται να μιλήσουν εντελώς. Επιπλέον, όσοι μπορούν να επικοινωνήσουν μπορεί να δυσκολεύονται να διατηρήσουν μια άμεση συνομιλία λόγω δυσκολιών στην κατανόηση της γλώσσας. Η κατανόηση των συναισθημάτων και των κοινωνικών ενδείξεων μπορεί επίσης να δημιουργήσει εμπόδια για τα άτομα με αυτισμό, με αποτέλεσμα δυσκολίες στη διαφοροποίηση μεταξύ αστείου και ειλικρίνειας ή στην ερμηνεία της γλώσσας του σώματος.

Συχνά, τα άτομα με αυτισμό έχουν ένα μοναδικό ταλέντο στην επεξεργασία πληροφοριών οπτικά με νοητικές εικόνες. Αυτό μπορεί να είναι μια πολύτιμη δεξιότητα για την καταγραφή και την απομνημόνευση οπτικών δεδομένων, καθώς και την έκφραση σκέψεων μέσω δημιουργικών διεξόδων, όπως το σχέδιο. Αντίθετα, είναι επίσης ευρέως κατανοητό ότι ο αυτισμός μπορεί να επηρεάσει τους ανθρώπους με διάφορους τρόπους. Τα άτομα μπορούν να επικοινωνήσουν και να κατανοήσουν ο ένας τον άλλον μέσω του ισχυρού και μοναδικού μέσου της τέχνης, ακόμη και με ελάχιστη λεκτική επικοινωνία που απαιτείται.

Αυτή η μελέτη θα σκιαγραφήσει διεξοδικά την τρέχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τον αυτισμό και τις θεραπευτικές προσεγγίσεις του τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Τα αίτια, τα συμπτώματα και οι θεραπείες θα διερευνηθούν, ενώ θα εξεταστεί επίσης μια σειρά από επικρατούσες θεωρίες. Η αισθητηριακή αντίληψη και η μιμητική συμπεριφορά σε άτομα με αυτισμό είναι μεταξύ των νευροψυχολογικών λειτουργιών που διερευνώνται μέσω της θεραπείας τέχνης, η οποία περιλαμβάνει διάφορες μορφές όπως ο χορός, η μουσική, το θέατρο και η εικαστική τέχνη.

Λέξεις – Κλειδιά: εικαστική θεραπεία, αυτισμός, οφέλη, θεραπευτική προσέγγιση, θεραπευτής

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσση

Αναγνωστοπούλου, Ν. (1999). «*Art Therapy: Εικόνες της Ψυχής. Μια εισαγωγή στη χρήση των εικόνων σαν θεραπευτική προσέγγιση*». Τεύχος 25.

Βάρβογλη, Λ. (2007). «*Η διάγνωση του αυτισμού: πρακτικός οδηγός*», Αθήνα.

Davis, H., Τσιάντης, Ι., Λάγιου –Λιγνού, Ε. (2002). *Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης Επαγγελματιών Πρωτοβάθμιας Περίθαλψης*. Εκδ. ΕΨΥΠΕ, Αθήνα.

Γρούϊος, Γ. (2013). «*2η Επιστημονική Διημερίδα: Οι τέχνες ως θεραπευτικό μέσο και διαγνωστικό εργαλείο. ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ ΜΕΣΩ ΤΕΧΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ*». Θεσσαλονίκη.

Ηλιάδη, Α., Κ. (2006). «*Οι τέχνες ως παράγοντας διατήρησης και ανάκτησης της ψυχικής υγείας του ανθρώπου*».

Κιλίμη, Γ. (2004). «*Η Εικαστική προσέγγιση στις θεραπείες μέσω τέχνης: Η Τέχνη ως μέσο θεραπευτικής αγωγής*». Αθήνα: ΕΙΕ.

Κόκκος, Α. (2011α). «*Μετασηματιζούσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία: Η Διαμόρφωση μιας Μεθόδου*. Στο Α. Κόκκος και Συνεργάτες (επιμ.), *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*». Αθήνα: Μεταίχμιο.

Λάγιου – Λιγνού, Ε. & Μπούκας, Δ. (2007). «*Δουλεύοντας με τις εικόνες και τις λέξεις: Η εκπαιδευτική και θεραπευτική λειτουργία του εργαστηρίου φωτογραφίας του ΚΕΨΥΕ*».

Μέγα, Γ. (2011α). «*Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία*. Στο: Κόκκος, Α. και συνεργάτες (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες*. Σελίδες 21- 67». Αθήνα: Μεταίχμιο

Ρηγοπούλου, Π. (2016). «*Το Σώμα: Τέχνη και Ιατρική. Νόσος, ενδοσκόπηση, ίαση*». Αθήνα: Σιδέρης, Ι.

Χαραλάμπους, Μ. (2007). «*Όταν μπορείς να ζωγραφίσεις. Ξεπερνώντας τα εμπόδια στην ψυχική δημιουργικότητα: Βουτιά στο Χρώμα*».

Ψαλτοπούλου, Ν. (2006). «*Μουσικοθεραπεία: Αναπηρία και ψυχοσωματική αναδιαμόρφωση, στο Μουσικοθεραπεία και άλλες μουσικές προσεγγίσεις για παιδιά και νέους με αναπηρίες (2η εκδ.)*». Αθήνα: Orpheus.

Ξενόγλωσση

Allen, M. L. (2009). Brief Report: Decoding Representations: How Children with Autism Understand Drawings, *J. Autism Dev. Disord.*, 39, pp. 539-543.

Ball, B. (2002). Moments of change in the art therapy process. *Arts in Psychotherapy*, 29, 79-92.

Bauminger-Zviely, N., & Agam-Ben-Artzi, G. (2014). Young friendship in HFASD and typical development: friend versus non-friend comparisons. *Journal of autism and developmental disorders*, 44(7), 1733–1748. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2052-7>

Bech, P., Allerup, P., Gram, L. F., Reisby, N., Rosenberg, R., Jacobsen, O., & Nagy, A. (1981). The Hamilton depression scale. Evaluation of objectivity using logistic models. *Acta psychiatrica Scandinavica*, 63(3), 290–299. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1981.tb00676.x>

Bick, E. (1968). The Experience of Skin in Early Object Relations, *International Journal of Psychoanalysis* (49), (484–496).

Brooks, Nick. (2003). Vulnerability, Risk and Adaptation: A Conceptual Framework. Tyndall Centre for Climate Change Research, *Working Paper No. 38*.

Burleigh, L. R., & Beutler, L. E. (1997). “A critical analysis of two creative arts therapies”. *The Arts in Psychotherapy*.

Γαλανάκη, Α., Σάλμοντ, Ε. (2017). *Αυτισμός: Πρόγραμμα Παρέμβασης σε μαθητή με σύνδρομο Asperger στις κοινωνικές δεξιότητες*. Στο Ι. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου, Α. Μπαστέα (Επιμ.), *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2016(1), 187-201. Ανακτήθηκε, από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/view/948/1119>

Cassirer, E. (1994), «*Η Παιδευτική Αξία της Τέχνης*(μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλου)». Αθήνα: Έρασμος.

Charles, C., T., Levick, M., F. (2009). “*The Levick Emotional and Cognitive Art Therapy Assessment: A normative study*”.

Critical Appraisal Skills Programme (2020). *CASP Appraisal Checklists*. <https://casp-uk.net/casp-tools-checklists/>

Dalley, T. (1998). «*Η εικαστική έκφραση ως θεραπεία: Νέες προοπτικές*» Πρακτικά Συνεδρίου *Θεραπεία μέσω τέχνης: η εικαστική προσέγγιση* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Darewych, O. H., Newton, N. J, Farrugie, K. W. (2018). “Investigating Imagination in Adults with Autism Spectrum Disorder with Art- Based Assessments”. *Journal on Developmental Disabilities*.

David, E. (2004). “*Art Therapy. Creative Therapies in Practice*”. London: Sage Publications.

David, D., Cotet, C., Matu, S., Mogoase, C., Stefan, S. (2017). “50 years of rational-emotive and cognitive-behavioral therapy: A systematic review and meta-analysis”. *J Clin Psychol*.

Deboys, R., Holttum, S., & Wright, K. (2017). “Processes of change in school-based art therapy with children: A systematic qualitative study”. *International Journal of Art Therapy*.

Dieringer, S. T., Zoder-Martell, K., Porretta, D. L., Bricker, A. & Kabazie, J. (2017). Increasing Physical Activity in Children with Autism through Music, Prompting, and Modeling, *Psychology in the Schools*, 54 (4), (421-432).

Duma, O. O., Rosu, S. T., Manole, M., Petrariu, F. D., & Constantin, B. (2014). Disparities in the access to primary healthcare in rural areas from the county of Iași-Romania. *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, 118(3), 743–748.

Emery, R. E. (2004). *The truth about children and divorce: Dealing with the emotions so you and your children can thrive*. Viking.

Evans, K. & Dubowski, J. (2001). “*Art therapy with children on the autistic spectrum*”. London: Jessica Kingsley.

Fox, L. (1998). Lost in Space. The relevance of Art therapy with clients who have autism or autistic features, in: M. Rees (Ed.), *Drawing on Difference – Art therapy with people who have learning difficulties* (pp. 79-96), Routledge: London & New York.

- Frith, U. (1989). A new look at Language and communication in Autism, *British Journal of Disorders of Communication*, 24, 123-150.
- Gillberg, Ch. L. (2011). Diagnostic Systems, in: J. L. Matson & P. Sturmey (Eds.), *International Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders* (pp. 17-24), Springer, New York – London.
- Gillberg, C. & Billstedt, E. (2000). Autism and Asperger Syndrome: Coexistence with Other Clinical Disorders, *Acta Psychiatrica Scandinavica* (102), (321–330).
- Gillberg, C. & Coleman, M. (2000). *The biology of the autistic syndromes*, Cambridge University Press.
- Girli, A. & Doğmaz, S. (2018). Ability of Children with Learning Disabilities and Children with Autism Spectrum Disorder to Recognize Feelings from Facial Expressions and Body Language, *World Journal of Education* 8(2), 10-26.
- Gray, C. (1994). *“The original social story book. Arlington”*. TX: Future Horizons.
- Gross, J., Hayne, H. (1998). Drawing facilitates children's verbal reports of emotionally laden events. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 4(2), 163–179. <https://doi.org/10.1037/1076-898X.4.2.163>
- Gutek, G.L., Gutek, P.A. (2020). Margaret Naumburg: Montessorian, Walden School, Progressive Educator. In: America's Early Montessorians. *Historical Studies in Education*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54835-3_8
- Haque, S. & Haque, M. (2015). *“Art therapy and Autism”*. Asian Journal of Pharmaceutical & Clinical Research.
- Hardy, M. W., & Lagasse, A. B. (2013). Rhythm, movement, and autism: using rhythmic rehabilitation research as a model for autism. *Frontiers in integrative neuroscience*, 7, 19. <https://doi.org/10.3389/fnint.2013.00019>
- Hartz, L., Thick, L. (2005). Art Therapy Strategies to Raise Self-Esteem in Female Juvenile Offenders: A Comparison of Art Psychotherapy and Art as Therapy Approaches. *Art Therapy*, 22, 70-80. <http://dx.doi.org/10.1080/07421656.2005.10129440>
- Haque, S. & Haque, M. (2015), *“Art therapy and Autism”*, *Asian Journal Pharmaceutical & Clinical Research*, 8(6) ,(202-203).

- Hassall, R.. (2017).How should applied psychologists conceptualise an autism spectrum disorder diagnosis and its predictive validity?, *Educational & Child Psychology* 34(4).
- Henley, D. (2000). Blessings in disguise: Idiomatic expression as a stimulus in group art therapy with children. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*.
- Henley, D. (1998). Art therapy in a socialization program for children with attention deficit hyperactivity disorder. *American Journal of Art Therapy*.
- Heaton, P. (2009). "Music - shelter for the frazzled mind?". *The Psychologist*.
- Heward, W. L. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες: μία εισαγωγή στην ειδική εκπαίδευση*. Μτφρ. Χ. Λυμπεροπούλου, Επιστ. Επιμ. Α. Δαβάζογλου & Κ. Κόκκινος. Αθήνα Εκδόσεις Τόπος.
- Hass, L. J., & Malouf, J. L. (2002). *Keeping up the good work: A practitioner's guide to mental health ethics*.
- Hobson, J. A., Hobson, R. P., Malik, S., Bargiota, K., & Caló, S. (2013). The relation between social engagement and pretend play in autism. *The British journal of developmental psychology*, 31(Pt 1), 114–127. <https://doi.org/10.1111/j.2044-835X.2012.02083.x>
- Holder, H. B. & Kirkpatrick, S. W. (1991). Interpretation of emotion from facial expressions in children with and without learning disabilities, *Journal of Learning Disabilities*, 24 (170-177).
- Hosea, H. (2006). "The Brush's Footmarks": Parents and infants paint together in a small community art therapy group. *International Journal of Art Therapy*, 11, 69 - 78.
- Jennings, S., Minde, A. (1996). «Μάσκες της Ψυχής. Εικαστικά και θέατρο στη θεραπεία». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jesson, J. K., Matheson, L. & Lacey, F. M. (2011). *Doing Your Literature Review. Traditional and systematic techniques*. Sage Publications Ltd.
- Jingzhong Y, Lu P. (2011). «Διαφοροποιημένες παιδικές ηλικίες: επιπτώσεις της μετανάστευσης της αγροτικής εργασίας στα αριστερά παιδιά στην Κίνα».

- Jolley, R. P., O'Kelly, R., Barlow, C. M., & Jarrold, C. (2013). "Expressive drawing ability in children with autism". *British Journal of Developmental Psychology*.
- Kalmanowitz, Sheila, K. (2004). «Καλλιτεχνική Θεραπεία στα Σχολεία, εργασία με παιδιά που έχουν, εμπειρία, πολιτική βία και βασανιστήρια». Α΄ Βιβλίο για εκπαιδευτικούς.
- Kraft, U. (2006). Detecting autism early. *Scientific American Mind*, 17(5), 68-73.
- Landgarten, B. H. (1999). «Οικογενειακή Εικαστική Θεραπεία». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kuo, N. C., Plavnick, J. B. (2015). Using an antecedent art intervention to improve the behavior of a child with autism. *Art Therapy*, 32(2), 54-59.
- Kurasawa, Sh. K., Tateyama, R., Iwanaga, T., Ohtoshi, K. (2018). The Age at Diagnosis of Autism Spectrum Disorder in Children in Japan. *International Journal of Pediatrics*, Article ID 5374725 1-5.
- Lauchlan, Fraser & Parisi, Marinella & Fadda, Roberta. (2017). *Attitudes amongst children and their parents to speaking and learning a minority language in school: Perspectives from Scotland and Sardinia*.
- Lee, A., Hobson, R. P. (2006). Drawing Self and Others: How Do Children with Autism Differ from Those with Learning Difficulties? *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 547-565. <http://dx.doi.org/10.1348/026151005X49881>
- Lee, Sang & Baker, Crystal & Cho, Seong & Heckathorn, Danette & Holland, Michael & Newgent, Rebecca & Ogle, Nick & Powell, Michael & Quinn, James & Wallace, Sam & Yu, Kumlan. (2007). Development and Initial Psychometrics of the Counselor Burnout Inventory. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*. 40. 142-154. 10.1080/07481756.2007.11909811.
- Lewis, V., Bouchet, J. (1991). Skill, content and generative strategies in autistic children's drawings. *British Journal of Developmental Psychology*, 9(3), 393-416.
- Lim, H.K., Slaughter, V. (2008). Σύντομη αναφορά: Σχέδια ανθρώπινων μορφών από παιδιά με σύνδρομο Asperger . *Journal of Autism and Developmental Disorders* 38 (5)988 - 994 .<https://doi.org/10.1007/s10803-007-0468-z>

Lim, S. et al. (2008). Personal and Workgroup Incivility: Impact on Work and Health Outcomes. *Journal of Applied Psychology*, 93, 95. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.1.95>

Lyshak-Stelzer, F., Singer, P., Patricia, S.J., & Chemtob, C.M. (2007). Art Therapy for Adolescents with Posttraumatic Stress Disorder Symptoms: A Pilot Study. *Art Therapy*, 24, 163 - 169.

Machover, K. (1949). *Personality Projection in the Drawing of the Human Figure: A Method of Personality Investigation*. Springfield, IL: Charles C Thomas Press. <http://dx.doi.org/10.1037/11147-000>

Malchiodi, A., C. (2001). «Κατανοώντας τη ζωγραφική των παιδιών. Κέντρο τέχνης και Ψυχοθεραπείας». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Malchiodi, C. A. (2002). “*The soul's palette: Drawing on art's transformative powers*”. Shambhala Publications.

Malchiodi, C. A. (2006). *Κατανοώντας τη ζωγραφική των παιδιών*. Αθήνα, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.

Malchiodi, C. A. (2009). «*Εικαστική θεραπεία: Ένας πρακτικός οδηγός*». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Martin, N. (2009). “*Art as an early intervention tool for children with autism*”. Jessica Kingsley Publishers.

Matthews, H. (2003). Children and regeneration: setting an agenda for community participation and integration. *Children & Society*, 17: 264-276. <https://doi.org/10.1002/CHI.745>

Μαυροπούλου, Σ. (2007). *Η κοινωνική ένταξη σε σχολείο και η μετάβαση σε χώρο εργασίας για τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού: Θεωρητικά ζητήματα και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις*. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Γράφημα

Minde, K., Faucon, A., Falkner, S. (1994). Sleep problems in toddlers: effects of treatment on their daytime behavior. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33(8), 1114–1121. <https://doi.org/10.1097/00004583-199410000-00007>

- Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, The PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: *The PRISMA Statement*. *PLoS Med* 6(6): e1000097. doi:10.1371/journal.pmed1000097
- Molnar-Szakacs, I., & Heaton, P. (2012). Music: a unique window into the world of autism. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1252(1), 318-324.
- Panda, S. C. (2006). Medicine: science or art?. *Mens sana monographs*, 4(1), 127–138. <https://doi.org/10.4103/0973-1229.27610>
- Pifalo, T. (2006). Art Therapy with Sexually Abused Children and Adolescents: Extended Research Study. *Art Therapy*, 23, 181 - 185.
- Ring, K. (2006). Supporting young children drawing: Developing a role. *International Journal of Education Through Art*. 2. 195-209. 10.1386/etar.2.3.195_1.
- Rees, M. (1995). Making sense of marking space: Researching art therapy with people who have severe learning difficulties. *Art and music. Therapy and Research*, Gilroy, A., and Lee, C. (Eds), London: Routledge.
- Robb, M. (2012). The history of art therapy at the national institutes of health. *Art Therapy*, 29(1), 33-37. Creativity: Art therapy in Miami-Dade county public schools. *Art Therapy*, 27(2), 56-61.
- Rubin, J. (2008). «Θεραπεύοντας παιδιά μέσα από την τέχνη». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Rubin, A., Babbie, E. R. (2010). *Essential Research Methods for Social Work* (2nd ed.). Belmont, CA: Cengage Learning.
- Ryan, J. K. (2017). *Mindful Awareness & the Healing Arts*. *Exceptional Parent*, October, pp. 48-51.
- Sholt, M., & Gavron, T. (2006). Therapeutic qualities of clay-work in art therapy and psychotherapy: A review. *Art Therapy*, 23(2), 66-72.
- Slayton, S. C., D'Archer, J., & Kaplan, F. (2010). Outcome studies on the efficacy of art therapy: A review of findings. *Art Therapy*, 27(3), 108-118.
- Smeijsters, H., & Cleven, G. (2006). The treatment of aggression using arts therapies in forensic psychiatry: Results of a qualitative inquiry. *The Arts in Psychotherapy*, 33(1), 37–58. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2005.07.001>

Smeijsters, H., Kil, J., Kurstjens, H., Welten, J., Willemars, J. (2011). “*Arts therapies for young offenders in secure care — a practice-based research. The Arts in Psychotherapy*”

Steinhardt, L. (1995). “*Long-term creative therapy with a borderline psychotic boy*”.*American Journal of Art Therapy*.

Trowsdale, J., & Hayhow, R. (2013). Can mimetics, a theatre-based practice, open possibilities for young people with learning disabilities? A capability approach. *British Journal of Special Education*, 40(2), 72-79.

Tustin, F. (1972). *Autism and Childhood psychosis*, London: Hogarth.

—, (1990). *The Protective Shell in Children and Adults*, London: Karnac Books.

—, (1992). *Autistic States in Children*, London: Routledge.

Unwin, L. M., Bruz, I., Maybery, M. T., Reynolds, V., Ciccone, N., Dissanayake, C., ... & Whitehouse, A. J. (2019). Acoustic properties of cries in 12-month old infants at highrisk of autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 47(7), 2108-2119.

Wan, CY, Rüber, T., Hohmann, A., & Schlaug, G. (2010). Τα θεραπευτικά αποτελέσματα του τραγουδιού σε νευρολογικές διαταραχές. *Music Perception*, 27 (4), 287–295. <https://doi.org/10.1525/mp.2010.27.4.287>

Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality*. Penguin.

Λιαδικτυακές Πηγές

(<http://www.arttherapy.org/aata-educationalprograms.html>).

(<http://arttherapy.org/>).

(http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_43_25/10/2009_334422).